

YAPAY ZEKÂ KATKISIYLA YAPILAN BULUŞLARDA BULUŞÇU SORUNSALI

Günümüzde teknoloji çağının da etkisiyle, Yapay Zekânın buluşlara katkısı yükselen bir ivme ile her geçen gün artmaktadır. Yapay Zekâ, diğer yöntemlere ek olarak bilimsel dergi, makale, internet, patentler gibi farklı mecralarda bulunan büyük miktardaki veriyi analiz etmek için de kullanılmaktadır. Yapay Zekâ bu verilerden bir model ve ilişki çıkarmanın yanı sıra bunları istatistiksel olasılık da hesaplayabilmekte hatta bunun bir adım ötesinde ileriki adımlara ilişkin öneri listeleri dahi ha- zırlayabilmektedir. Bu şekilde, Yapay Zekâ tarafından bilginin ve farklı tekniklerin sentezi, ürün veya proseslerin daha güvenilir ve doğru olmasını sağlamanın yanı sıra neticeye ulaşılmasındaki süreci de kaçınılmaz olarak hızlandırmaktadır.¹

Günümüzde, başta yaşam bilimleri, otomotiv, teknoloji gibi çok çeşitli alanda, Yapay Zekâ katkısıyla yapılan buluşlara ilişkin patent başvuruları yükselen bir ivme ile artmaktadır. Tek başına, Avrupa'da Ya- pay Zekâ katkısıyla yapılan buluşlara ilişkin patent başvuruları dahi 2014-2017 yılları arasında %50'den fazla artış göstermiştir.² Ayrıca Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı'nın (WIPO) 2019 yılında yayınladığı "WIPO Technology Trends 2019" yazısında, 340.000 Yapay Zekâ ile ilgili buluşun ve yine 1.6 milyondan fazla da Yapay Zekâ sistemlerine ilişkin bilimsel yayının bulunduğu ifade edilmektedir.³

Her ne kadar ileriki dönemde buluşlarda, gerçek kişilerin buluş fikrine fikri bir katkısı olmaksızın Ya- pay Zekâ tarafından yapılan buluşlardan da bahsedilmesi mümkün olabilecek ise de bugün, teknolojinin geldiği noktada, daha dar bir yorumla ancak Yapay Zekâ katkısı ile yapılan buluşlardan söz etmek mümkün olmaktadır. Diğer bir deyişle, buluşun amacı insan tarafından belirlenirken, Yapay Zekâ ise optimum sonuca ulaşmak için bir araç olarak kullanılmaktadır.

Yapay Zekânın uluslararası boyutta yeknesak bir tanımı bulunmamaktadır. 2020 yılının Eylül ayında tamamlanan Avrupa Komisyon Raporu'nda Yapay Zekâ sistemleri, 'insan davranışlarını taklit eden bilgisayar temelli sistemler' veya 'insan müdahalesinin az olduğu veya hiç olmadığı, insan zekâsı gerektirdiği kabul edilen görevleri yerine getirebilen makineleri veya sistemleri geliştirmeyi amaçlayan bilgisayar bilimi' olarak tanımlanmıştır.⁴

Türk Patent Hukuku'na bu anlamda bakıldığında ise bilindiği üzere, 'buluşa teşvik' ve 'buluşçuyu ödüllendirmek' Patent Hukuku'nun temel işlevleri arasında yer almaktadır ve bu nedenle de buluşçunun tam ve doğru tespiti Patent Hukuku açısından büyük önem arz etmektedir.

1 Violago, Vincent ve Nikko Quevada. "Building an effective IP strategy for AI". IAM, 92. sayı, Kasım/Aralık 2018, syf. 23.

2 Beckett, Nick ve diğ. "AI in Life Sciences Legal perspectives on the opportunities and challenges of AI for life sciences companies". CMS Cameron McKenna Nabarro LLP, 2020. syf.14

3 Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı'nın (WIPO). "WIPO Technology Trends 2019". © WIPO 2019. https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_1055.pdf. syf. 13 05 Mart, 2021 tarihinde erişilmiştir.

4 Hartmann, Cristian, ve diğerleri. "Trends and Developments in Artificial Intelligence – Challenges to the Intellectual Property Rights Framework", Avrupa Komisyonu. © Avrupa Birliği. Eylül 2020. syf. 21. İlgili orijinal metin şöyledir: "At a high level, AI can be defined as "computer-based systems that are developed to mimic human behaviour" or a "discipline of computer science that is aimed at developing machines and systems that can carry out tasks considered to require human intelligence, with limited or no human intervention."". Bu kapsamda, ilgili metinde "computer-based systems that are developed to mimic human behaviour" ifadesi için şu alıntı referansı belirtilmiştir: "Josef Drexler et al., "Technical Aspects of Artificial Intelligence: An Understanding from an Intellectual Property Law Perspective," SSRN Scholarly Paper (Rochester, NY: Social Science Research Network, October 8, 2019), <https://doi.org/10.2139/ssrn.3465577>". Ayrıca yine aynı metinde "discipline of computer science that is aimed at developing machines and systems that can carry out tasks considered to require human intelligence, with limited or no human intervention." ifadesi için ise belirtilen alıntı referansı şöyledir: "WIPO, "Revised Issues Paper on Intellectual Property Policy and Artificial Intelligence" (WIPO, May 21, 2020),

https://www.wipo.int/meetings/en/doc_details.jsp?doc_id=499504. p. 3."

Ülkemizdeki düzenlemeye gelince, 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu'nda ("SMK") ve SMK'nın Uygulanmasına Dair Yönetmelik'te "buluşçu" tanımına yer verilmemiştir. Mevzuatımızda, bir kişinin buluşçu olarak kabul edilebilmesi için hangi kıstasların gerekli olduğu ve buluş sürecinin hangi safhasından itibaren kişinin 'buluşçu' olarak kabul edileceği hususlarına dair bir düzenleme ve ayrıca

-bilindiği kadarıyla- bir içtihat da bulunmamaktadır. Muhtelif ülkelerdeki mevzuat, içtihat ve doktrin itibarıyla, bir gerçek kişinin buluşçu olabilmesi için buluş fikrine fikren bir katkıda bulunması gerektiği kabul edilmektedir. Bu nedenle, bugün 'buluşçu' kavramı – Yapay Zekâ katkısından bağımsız olarak da- halen daha irdelenmesi gereken bir konu olmaya devam etmektedir.

Yapay Zekâ katkısı olan buluşlar açısından en başta öne çıkan sorunsal ise buluşçu olabilmek için öngörülen 'gerçek kişi' olma zorunluluğudur. Bu konuda SMK'da açık hüküm bulunmamasına karşın mevzuattaki hak sahipliği, halefiyet, çalışan buluşları vb. hükümler değerlendirildiğinde, Türk Patent Hukuku'nda buluşçu açısından 'gerçek hak sahipliği ilkesi'nin belirlendiği tartışmasız hale gelmektedir.

Oysaki gerek Türk Hukuku'nda gerekse çoğu ülke mevzuatında henüz Yapay Zekâya hak ve yükümlülükleri haiz herhangi bir hukuki kişilik dahi tesis edilmemiştir. Dolayısıyla, yürürlükteki mevzuat ile herhangi hukuki kişiliği bulunmayan Yapay Zekânın bugün için buluşçu olabilmesi mümkün görünmemektedir.

Uluslararası tartışmalar, Yapay Zekâ katkısıyla yapılan buluşlarda, buluşçunun nasıl belirleneceği konusuna odaklanmaktadır. Yukarıdaki görüş ile aynı yönde, uluslararası mecralarda da henüz bir hukuki kişiliği bulunmayan Yapay Zekanın, yürürlükteki ülke mevzuatları çerçevesinde, bugün için, buluşçu olarak gösterilmesinin mümkün olmayacağı şeklinde bir yaklaşım benimsenmiştir. Uluslararası Fikri Mülkiyet Hakları Koruma Derneği'nin ("AIPPI") 2020 yılında gerçekleşen uluslararası kongresinde '*Yapay Zekâ Kullanılarak Yapılan Buluşlarda Buluşçu Kavramı*' konulu soru çalışmasına dair onaylanan Karar'da (*Resolution*), bir gerçek kişinin buluşa katkısından söz edilemeyecek dahi olsa Yapay Zekanın buluşçu veya ortak buluşçu olarak gösterilemeyeceğine karar verilmiştir.⁵

Fakat olumlu bir gelişme olarak, yine aynı AIPPI Karar'ında, bir buluşun yalnızca Yapay Zekâ katkıda bulunduğu için patent korumasının dışında bırakılmaması gerektiği de kabul edilmiştir.⁶

5 Uluslararası Fikri Mülkiyet Hakları Koruma Derneği (AIPPI- International Association for the Protection of Intellectual Property). "Resolution 2020 – Study Question-Patents Inventorship of inventions made using Artificial Intelligence". (5) no.lu Karar. 14 Ekim 2020. <https://aippi.soutron.net/Portal/DownloadImageFile.ashx?objectId=8497>. 7 Mart 2021 tarihinde erişilmiştir. (5) no.lu İngilizce Karar metni şu şekildedir: "An AI should not be considered an inventor or a co-inventor of an invention, nor be permitted to be named as such, even if no contribution to the invention by a natural person is identifiable."

6 Uluslararası Fikri Mülkiyet Hakları Koruma Derneği. "Resolution 2020 – Study Question-Patents Inventorship of inventions made using Artificial Intelligence". (2) no.lu Karar. 14 Ekim 2020. <https://aippi.soutron.net/Portal/DownloadImageFile.ashx?objectId=8497>. 17 Mart 2021 tarihinde erişilmiştir. İlgili (2) no.lu İngilizce Karar metni şu şekildedir: "An invention should not be excluded from patent protection merely because an AI contributed to the invention."

Öte yandan, yukarıda değinilen AIPPI Kararı'nda, buluşlarda Yapay Zekâ algoritmalarının kullanılmasında da şu önemli kıstasların karşılanması halinde Yapay Zekâyı tasarlayan gerçek kişiyi buluşçu olarak gösterme yönünde yaklaşım gösterilmiştir. Burada en önemli iki konu, Yapay Zekâ algoritmasını tasarlayan gerçek kişinin bu algoritmayı önceden belirlenmiş bir sorunu ("*predetermined problem*") çözmek için tasarlamış olması ile gerçek kişinin buluşa katkısının nispetinin ve niteliğinin ne olduğunun tespiti olarak gösterilebilir.⁷

Bu itibarla, uluslararası boyutta hemfikir olunan bir konu da şudur ki; belirli bir probleme yönelik olmayan, genel bir yapay Zekâ algoritmasını tasarlayan gerçek kişilerin buluşçu olarak sayılamayacaklarıdır.

Bu noktada ortaya çıkan soru ise; Yapay Zekânın buluşlara katkısının ileriki dönemde daha artması durumunda, hatta gerçek kişi katkısının tamamen ortadan kalması halinde, mevcut buluşçu kavramı ve yaklaşımının yeni patent buluşları ve 'yeniliğin teşviki' açısından yeterli olup olmayacağıdır.

Bilindiği üzere, Patent Hukuku'nda patent korumasından yararlanabilmek için buluşçu gösterilmesi zorunludur. Nitekim Avrupa Patent Ofisi'nin DABUS kararlarında⁸ da başvuruda bir makinenin/yapay zekânın buluşçu olarak gösterilmesinin Avrupa Patent Sözleşmesi'nin 81. maddesine aykırı olduğu ve buluşçunun gerçek kişi olması gerektiği gerekçeleriyle ilgili patent başvurusu reddedilmiştir. Dolayısıyla, eksik ve hatalı buluşçu bildirimiminin Patent Hukuku açısından başta olası hükümsüzlük iddiaları olmak üzere başkaca sorunsalları da beraberinde getireceği kaçınılmazdır.

İçinde bulunduğumuz teknoloji çağında, Yapay Zekânın buluşlara katkısının her geçen gün arttığı da değerlendirildiğinde, Yapay Zekâyı halen daha yasalarca hukuki bir kişilik tanınmamış olması en önemli eksikliktir. Ayrıca, buluşçu olabilme kıstaslarına ilişkin olarak uluslararası boyutta yeknesak bir uygulama olmaması da özellikle Yapay Zekâ katkısıyla yapılan buluşlar açısından kaçınılmaz olarak 'öngörülemez' bir konum yaratmaktadır. Dolayısıyla, özellikle 'yeniliğin teşviki' için Yapay Zekânın hukuki statüsünün uluslararası boyutta belirlenerek Yapay Zekâ katkısı ile yapılan buluşlarda buluşçu kavramına ilişkin olarak uluslararası alanda uyumlaştırma yoluna gidilmesi oldukça önemlidir. Aksi halde, Yapay Zekâ katkısı ile yapılan buluşların ticari sır olarak saklanması konusu önümüzdeki yılların önde gelen sorunsallardan biri olabilecektir.

7 Uluslararası Fikri Mülkiyet Hakları Koruma Derneği. "Resolution 2020 – Study Question-Patents Inventorship of inventions made using Artificial Intelligence". (4/b) no.lu Karar. 14 Ekim 2020. <https://aippi.soutron.net/Portal/DownloadImageFile.ashx?objectId=8497> . 17 Mart 2021 tarihinde erişilmiştir. İlgili (4/b) no.lu İngilizce Karar metni şu şekildedir: "A natural person who designs an AI algorithm used in the making of an invention should be considered to be an inventor or a co-inventor depending on the person's level of contribution to the invention. If a natural person designed the AI algorithm to solve a prede-termined problem which is effectively solved by the invention, such natural person should be considered to be an inventor of the invention. If the AI algorithm was a generic AI algorithm designed without a specific problem in mind, the natural person who designed the AI algorithm should not be considered an inventor absent another intellectual contribution to the inventive concept."

8 DABUS makinesine ilişkin olarak, Avrupa Patent Ofisi (EPO) nezdinde yapılan EP 18 275 163 ve EP 18 275 174 no.lu pat-ent başvuruları Kasım 2019'da reddedilmiştir.

Kaynakça:

Beckett, Nick ve diğ. "AI in Life Sciences Legal perspectives on the opportunities and challenges of AI for life sciences companies". CMS Cameron McKenna Nabarro LLP, 2020. syf.14

Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı'nın (WIPO). "WIPO Technology Trends 2019". © WIPO 2019. https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_1055.pdf. syf. 13 05 Mart, 2021 tarihinde erişilmiştir.

Hartmann, Cristian, ve diğerleri. "Trends and Developments in Artificial Intelligence – Challenges to the Intellectual Property Rights Framework", Avrupa Komisyonu. © Avrupa Birliği. Eylül 2020. syf. 21.

Uluslararası Fikri Mülkiyet Hakları Koruma Derneği (AIPPI- International Association for the Protec- tion of

Intellectual Property). “Resolution 2020 – Study Question-Patents Inventorship of inventions made using Artificial Intelligence”. (2- 4/b -5) no.lu Kararlar. 14 Ekim 2020. <https://aippi.soutron.net/Portal/DownloadImageFile.ashx?objectId=8497>. 7 Mart 2021 tarihinde erişilmiştir.

Violago, Vincent ve Nikko Quevada. “Building an effective IP strategy for AI”. IAM, 92. sayı, Kasım/ Aralık 2018, syf. 23.

*Avukat, Deriş Avukatlık Ortaklığı, elif.kayral@deris.com

